

СУГЕСТИВНА РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНИХ ТА ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Житнік

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

Сучасний світ стрімко змінюється, і мистецтво не оминає ці зміни. Війна, пандемія, економічні та політичні кризи – все це впливає на те, як ми сприймаємо світ і як творимо мистецтво. Виклики сьогодення диктують умови до змін, зокрема в змісті та функціях мистецтва. Серед них війна в Україні, яка стала одним із найгостріших викликів для українського мистецтва. Багато митців втратили близьких, змушені були покинути свої домівки, пережити окупацію. Багато культурних закладів були закриті, митці не могли виставляти свої роботи, спілкуватися з публікою. Це призвело до кризи в мистецькому середовищі. Війна в Україні стала поворотним моментом для українського мистецтва. Все це знаходить відображення в їхніх творах. Є категорія митців, які «зображують» війну, в першу чергу, через призму свого внутрішнього особистого ставлення до цього антигуманного явища. І моральні сенси та змісти використаних художніх образів у цих творах не завжди відповідають ідеалам соціуму та загальнолюдським цінностям людства.

Таким чином, визначено мету статті: на основі компаративістичного аналізу з'ясувати сугестивну роль сучасного мистецтва у формуванні естетичних і загальнолюдських цінностей дітей старшого дошкільного віку (на прикладі читання та розглядання ілюстрацій двох книжок сучасних авторів: «Warum?» (2022) Nikolai Popov («Навіщо?») Микола Попов та «Der Krig» (2022) Andre Letria (Illustrationen), Jose Jorge Letria (Text) («Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорже Летрія (текст)). Методологію дослідження було сформульовано у працях українських дослідниць О. Бровко та Р. Гром'як (теорія та історія літературознавчої компаративістики, рецептивна естетика, інтертекстуальність, герменевтика); З. Шавит (ефективність використання дитячої літератури для викладання науки дітям, методи вибору дитячих книг, що підходять для викладання конкретних наукових тем); Р. Якобсон (концепція шести функцій мови). Мистецтво завжди відіграло важливу роль у житті суспільства. Сьогодні, в умовах складних викликів, воно стає ще більш важливим. Мистецтво допомагає нам осмислити сьогодення, знайти відповіді на складні питання, зберегти віру в майбутнє. Незалежно від сфер життєдіяльності, особистість має орієнтуватися на вимоги сучасного світу. Митці, які через художній образ мають вплив на широке коло споживачів та формування їхніх естетичних та загальнолюдських цінностей, повинні враховувати як можливості читача-дитини, так і освітні ідеали соціуму в конкретно-історичних умовах.

Ключові слова:

освіта; мистецтво; дошкільна педагогіка; естетичні та загальнолюдські цінності; сугестія.

Resume:

Zhytnik Tetiana. The suggestive role of art in shaping aesthetic and general human values in preschool children.

The modern world is changing rapidly, and art does not escape these changes. War, pandemic, economic and political crises – all this affects how we perceive the world and how we create art. Today's challenges dictate the conditions for changes, particularly in the content and functions of art. Including: the war in Ukraine became one of the most acute challenges for Ukrainian art. Many artists were forced to leave their homes, lose loved ones, and survive the occupation. Many cultural institutions were closed, artists could not exhibit their works, communicate with the public. This led to a crisis in the artistic environment. The war in Ukraine was a turning point for Ukrainian artists. All this is reflected in their works. There is a category of artists who «depict» war, first of all, through the prism of their internal personal attitude to this inhumane phenomenon. And the moral meanings and contents of the artistic images used in these works do not always correspond to the ideals of society and the universal values of humanity. Purpose: on the basis of a comparative analysis, to find out the suggestive role of modern art in the formation of aesthetic and human values of older preschool children (using the example of reading and examining the illustrations of two books by modern authors: «Warum?» (2022) by Nikolai Popov and «Der Krig» (2022) (Andre Letria (Illustrations), Jose Jorge Letria (Text)). The research methodology was made up of the works of Ukrainian researchers O. Brovko and R. Gromyak (theory and history of literary comparative studies, receptive aesthetics, intertextuality, hermeneutics); Z. Shavit (effectiveness of using children's literature for teaching science to children, methods of choosing children's books suitable for teaching specific scientific topics); R. Jacobson (the concept of six functions of language). Art has always played an important role in the life of society. Today, in the face of complex challenges, it becomes even more important. Art helps us to understand the present, find answers to difficult questions, and keep faith in the future. Regardless of the spheres of life, a person should be oriented to the requirements of the modern world. Artists who, through their artistic image, have an influence on a wide range of consumers and the formation of their aesthetic and universal values, must take into account both the capabilities of a child reader and the educational ideals of society in specific historical conditions.

Key words:

education; art; preschool pedagogy; aesthetic and universal values; suggestion.

Постановка проблеми. Мистецтво – унікальний інструмент впливу на свідомість особистості. Його не можна звести до одного-єдиного аспекту, що має найвагоміше значення. Всі аспекти в певній системній єдності беруть участь в утворенні естетичних цінностей особистості. У попередніх статтях ми визначали зміст, аспекти та критерії художньої цінності твору. Нагадаємо, що художня цінність твору, на нашу думку, утворюється «на перетині» зазначених вище аспектів мистецтва: емоційно-чуттєвого, суб'єктивно-творчого, мотиваційно-діяльнісного, інформаційно-відтворювального, соціально-психологічного, семіотичного,

виховного. Зв'язок між ними, ніби плинні та м'які конструкції, судини, що переплітаються та поєднуються між собою. Зазначені аспекти не можуть існувати поза межами один одного, вони доповнюють один одного. Залежно від досвіду особистості, її стану, потреб, розвиненості інтелекту, вони займають домінуючу позицію у певний проміжок часу.

Художній твір, як механізм та деталь інструменту, поєднує в собі різні характеристики, виступаючи і пізнавальним відображенням дійсності, і її оцінкою, матеріальною конструкцією і особливого роду знаковою системою, вираженням

індивідуального духовного світу особистості і соціальним явищем, грою і засобом виховального впливу. Всі ці характеристики системно взаємопов'язані та нерозривні в своїй цілісності, завдяки цьому твір володіє не тільки художньою цінністю, а й інформаційною, що впливає на світогляд особистості, спрямовує вектор її думок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи актуальність проблеми звертаємося до аналізу досліджень сучасних науковців-педагогів, літературознавців, психологів та мистецтвознавців. О. Бровко та Р. Гром'як – українські дослідниці, наукова діяльність яких зосереджена на теорії та історії літературознавчої компаративістики, рецептивній естетиці, інтертекстуальності, герменевтиці. Роботи ізраїльської науковиці З. Шавіт містять дослідження, що свідчать про ефективність використання дитячої літератури для викладання науки дітям, описують методи вибору дитячих книг, які підходять для викладання конкретних наукових тем, надають рекомендації щодо використання дитячої літератури для підтримки інтересу до науки у дітей. Р. Якобсон викладає свою концепцію шести функцій мови, а також детально аналізує зв'язок між лінгвістикою та поетикою. Якобсон стверджує, що мова має шість основних функцій: емотивна (емоційний стан адресанта), референтна (контекст повідомлення), конативна (вплив на адресата), фатична (підтримка каналу зв'язку), метамовна (пояснення коду повідомлення), поетична (зосередження на формі повідомлення). Поетична функція: ця функція мови, на думку автора, виникає, коли форма повідомлення стає самоцінною. Це може проявлятися в таких рисах, як рима, ритм, метафора, алітерація та інші. Лінгвістика і поетика: Якобсон стверджує, що лінгвістика та поетика тісно пов'язані між собою. Лінгвістика може допомогти нам зрозуміти, як поетичні тексти використовують мовні ресурси для створення естетичного ефекту.

Формулювання цілей статті. Отже, метою дослідження визначено: на основі компаративістичного аналізу з'ясувати сугестивну роль сучасного мистецтва у формуванні естетичних і загальнолюдських цінностей дітей старшого дошкільного віку (на прикладі читання та розглядання ілюстрацій двох книжок сучасних авторів: «Warum?» (2022) Nikolai Popov («Навіщо?» Микола Попов) та «Der Krig» (2022) Andre Letria (Illustrationen), Jose Jorge Letria (Text) («Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорже Летрія (текст)).

Викладення основного матеріалу дослідження. Сугестивно-психологічні основи

художнього образу: які вони? На це питання давно існують відповіді фахівців. Малюнок або художній образ – зображення, виконане за допомогою графічних засобів (кольору, лінії, штриху, плями або їхніх поєднань), є могутнім засобом пізнання та відтворення дійсності. Існують численні різновиди образотворчого мистецтва, що розрізняються за методами малювання, темами, жанрами, призначенням, техніці і особливостям виконання. Не має сумніву, у художньому образі зафіксований процес віддзеркалення людиною навколишнього світу і її внутрішнього стану, змісту фантазій, уяви, логічних міркувань та висновків на основі внутрішніх переконань, цінностей тощо. Тобто, образ, використаний митцем, відображає рівень його образно-логічного розвитку і рівень духовної, моральної культури, є втіленням його філософських, соціальних, політичних, етичних і естетичних ідей і, в свою чергу, служить засобом проникнення та впливу на духовне освоєння природи та дійсності іншими, зокрема, дітей.

Якщо розглядати схарактеризовану структуру в межах мистецтва слова у поєднанні з візуальним мистецтвом, наприклад, з ілюстрацією до художнього твору, в такому випадку ми можемо спостерігати «спрямований сугестивний сценарій» на особистість, яка знаходиться під впливом цього твору. Іншими словами, ілюстрація до тексту, або текст до ілюстрації, інтерпретація чи сенс якого, беззаперечно, носить суб'єктивний характер, може спрямовувати наші думки, погляди та дії таким чином, що вони сприймаються як свої, ті, що логічно виникли під час наших розумових дій чи когнітивних операцій. І якщо доросла особистість, яка такий процес може контролювати, усвідомлювати, фільтрувати «споживане», має спроможність відмовитися від «вторинного» чи «зіпсованого» продукту, то дитині це зробити важко. Отже, чи усвідомлює маленький споживач мистецької продукції підсвідомий вплив навіювання на хід та сценарій своїх думок під час такого процесу? Виникає й інше питання: чи є таке навіювання засобами мистецтва свідомим чи мистецькою продукцією, що споживають сучасні діти – це безпечна несвідома «випадковість вибору» митця, що не містить у собі цілеспрямованих завдань та двозначних змістів?

У межах зазначених питань виникають допоміжні: яка сугестивна роль мистецтва у формуванні естетичних та загальнолюдських цінностей у дітей дошкільного віку? Яке значення мають особисті, власні погляди митця, його ставлення до того чи іншого образу, процесу чи явища під час створення художнього / мистецького продукту? Чи завжди

таке навіювання є безпечним саме для сформованості загальнолюдських цінностей, зокрема, для дітей? Чи можна убезпечити дітей від «навали» мистецьких інтерпретацій та контролювати цей процес?

Для того, щоб знайти відповіді на зазначені питання та надати компетентну оцінку висновкам, звернемося до компаративістики «як галузі філології, яка займається зіставленням еволюційних тенденцій національних літератур, вивченням безпосередніх та опосередкованих взаємин між ними, їхніх подібностей і відмінностей» (Бровко, 2012, с. 13). Порівняльне літературознавство (компаративістика) – «дослідження літератури, що виходить поза межі окремої країни, а також вивчення зв'язків між літературою, з одного боку, й іншими царинами знання і свідомості, такими, як мистецтво (наприклад, малярство, скульптура, архітектура, музика), філософія, історія, гуманітарні дисципліни (наприклад, політика, економіка, соціологія), наука, релігія тощо – з другого боку. Тобто це порівняння однієї літератури з іншою або іншими і зіставлення літератури з іншими сферами людського вираження. Порівняльний аналіз, на відміну від монографічного аналізу окремого літературного явища (твору, творчості письменника, стилю, періоду тощо), котрий полягає у поділі єдиного цілого на складники з метою вивчення внутрішньої його будови, генези і функціональних якостей, передбачає вивчення щонайменше бінарного об'єкту, складові якого належать до різних жанрів, стилів, національних літератур, видів мистецтв і дисциплін, а також відрізняються за етнокультурними, релігійними, гендерними чи будь-якими іншими ознаками» (Бровко, 2012, с. 14–15).

З метою з'ясування відповідей щодо сугестивної ролі мистецтва у формуванні загальнолюдських цінностей, учені звернулися до шестичленної моделі акту мовленнєвої комунікації, запропонованої Романом Якобсоном у праці «Лінгвістика і поетика» (Гром'як, 2002). На думку Якобсона, оскільки «основним предметом літературознавства є літературний твір, що існує в мові, то модель мовленнєвої комунікації може служити також моделлю естетичної комунікації. Повідомлення, що передається адресантом до адресата, інтерпретується в якості тексту, адресант – в якості автора, адресат – читача, код – мови, тощо. Якобсон вважав, що «кожному з названих шести чинників відповідає певна функція мови, а словесна структура повідомлення залежить від функції, яка переважає. У той час, коли емотивна функція концентрується на адресантові і має на меті пряме вираження ставлення мовця до того, що він говорить, апелятивна функція

зосереджується на адресаті, фактична – на контакті, а метамовна на коді, то поетична функція концентрується на повідомленні заради нього самого. Процес мовленнєвої комунікації, за Р. Якобсоном, відбувається так: адресант надсилає повідомлення адресатові, зважаючи на контекст, повідомлення кодується на основі спільного для адресанта і адресата коду. Для підтримання комунікації потрібен також контакт між тим, хто надсилає повідомлення і тим, хто сприймає це повідомлення» (Якобсон, 1996).

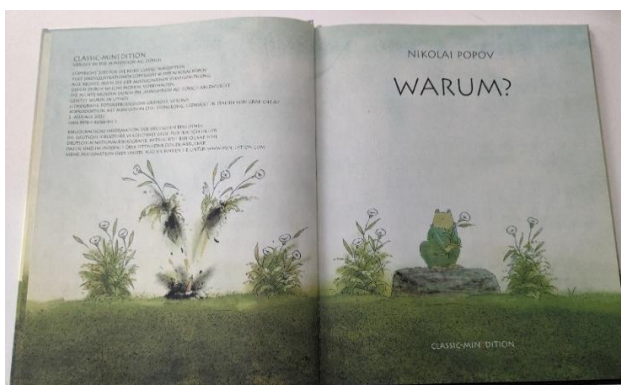
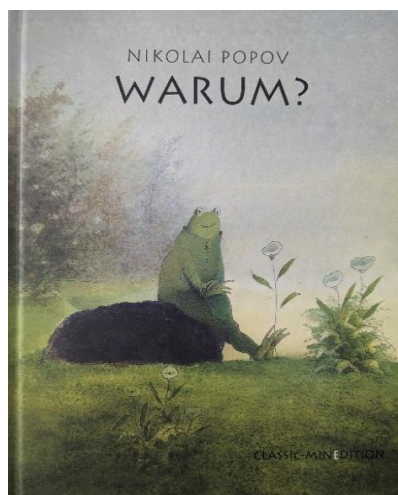
Отже, як зазначалося, окреслені питання постали у період проведення дослідницького Проєкту в рамках реалізації Гамбурзької програми для науковців Science Bridge for Ukraine (тривалість 01.12.22 – 30.09.23). Програма проєкту складалася з трьох періодів реалізації, кожен з яких мав визначені заходи та цілі. Усі заходи мали спільну мету: визначити найефективніші методи, що сприяють розвитку загальнолюдських цінностей у дітей-біженців з України в Німеччині засобами культури та визначити ефективні шляхи інтеграції дітей-біженців з України в німецьке середовище.

Робота над якісним та кількісним аналізом даних дозволила налагодити співпрацю з інституціями та організаціями Німеччини, що надали можливість акумулювати ідеї щодо досвіду роботи педагогів, представників громадських організацій, асоціацій, груп, структур та об'єднань із зазначеною категорією дітей. Аналіз діяльності та обговорення проблемного питання дозволили комплексно розглянути існуючі розробки в освітніх, соціальних і культурних пропозиціях для вразливих груп населення, які постраждали від конфліктів та війн.

Першочерговими завданнями було визначено покращення добробуту і зменшення стресу постраждалих від війни в Україні дітей-біженців та їхніх батьків шляхом інтеграції до соціального та культурного середовища Німеччини (онлайн та офлайн зустрічі для глибинних інтерв'ю, бесіди з дітьми у процесі занять та соціокультурних заходів, бесіди з батьками дітей-біженців тощо) здійснювалося з метою визначення факторів, що впливають на їх позитивну інтеграцію в соціокультурне та освітнє середовище Німеччини. У рамках Проєкту, окрім кількісних даних, вдалося проаналізувати якісні відповіді понад 200 респондентів по всій Німеччині (дітей-біженців та їхніх батьків з усіх регіонів України). Протягом січня 2023 – травня 2023 року було проведено серію культурно-адаптивних та науково-просвітницьких заходів, що мали на меті продовжити інтеграцію та розвиток загальнолюдських цінностей у дітей-біженців з

України в Німеччині, посилити вплив культури і мистецтва на цей розвиток; акумулювати знання фахівців з освітянської, культурної та суспільних сфер і визначити ефективні шляхи інтеграції дітей-біженців з України в німецьке середовище та умови, що надалі будуть забезпечувати розвиток загальнолюдських цінностей у дітей-біженців з України.

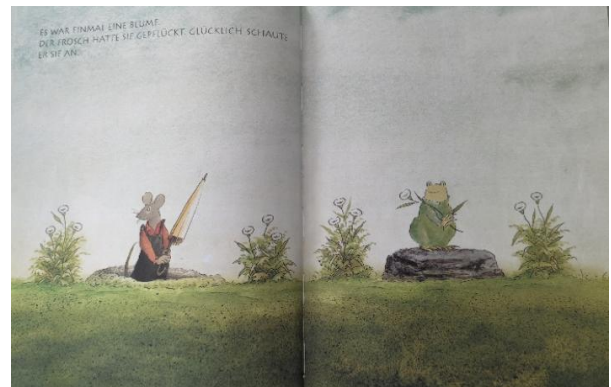
Важливо зазначити, що заняття мали арт-терапевтичний ефект і були побудовані таким чином, щоб виконувати відразу декілька завдань: по-перше, у процесі творчої та ігрової діяльності дітям пропонувалися теми занять, що дозволяло продовжувати знайомити дітей з основними загальнолюдськими цінностями, які є незмінними для усіх людей та усіх культур незалежно від того, де людина народилася та виросла. По-друге, у процесі живого емоційного спілкування, під час обговорення важливих, цікавих тем для дітей, були визначені основні критерії успішної інтеграції дітей-біженців з України в освітнє та соціокультурне середовище Німеччини.

Іл. 1–2. «Warum?» (2022) Nikolai Popov.

У межах зазначеної серії заходів, відбулося знайомство з двома художніми виданнями: «Warum?» (2022) Nikolai Popov («Навіщо?» Микола Попов) та «Der Krig» (2022) Andre Letria (Illustrationen), Jose Jorge Letria (Text) («Війна»

Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст). На цих двох творах зупинимося у цій статті: схарактеризуємо зміст двох видань (ілюстрації та текст мовою оригіналу буде збережено), проаналізуємо співставлення тексту та художнього образу, запропоновані авторами; наведемо приклади бесід з дітьми старшого дошкільного віку під час знайомства із зазначеними творами мистецтва (емоційні та кінетичні реакції, вислови та міркування, елементи діалогу між дітьми, їхні судження та висновки тощо).

Іл. 3–4. «Навіщо?» Микола Попов.

Дитяча книжка, що першою буде презентована та схарактеризована, – це «Чому?» (2022). Автор та ілюстратор Микола Попов (про це свідчить допис в анотації про авторське право на текст та ілюстрації). Видавництво «Minedition» (Цюріх), надруковано в Італії (2-ге видання) (іл. 1.). Зупинимося детальніше на змісті книжки та ілюстраціях до неї. Оригінали мови та ілюстрацій збережено.

Жила-була квітка. Жабка зірвала квітку. Вона щаслива дивилася на неї.

Мишка також хотіла мати таку гарну квітку.

«Дай мені квітку!», – прошипіла Мишка і вихопила її з рук Жабки.

«Моя прекрасна квітка», – подумала Жабка.

«Квітка наша», – квакнули друзі Жабки і прогнали Мишку.

Вони почали радісно танцювати. Але що це було?».

«В укриття!». Мишиний танк вже гуркотів по мосту. Але Жабки причаїлися у воді».

Зараз шляху назад немає. Танки котяться. Армія гримить по всій країні. Війна починається. Бухкання. Брязкання. Земля тремить. Ніхто не поступається. Вони б'ються допоки все не буде спустошено. І ніхто вже не знає... Навіщо?

Іл. 5–6. «Навіщо?» Микола Попов.

Іл. 9–10. «Навіщо?» Микола Попов.

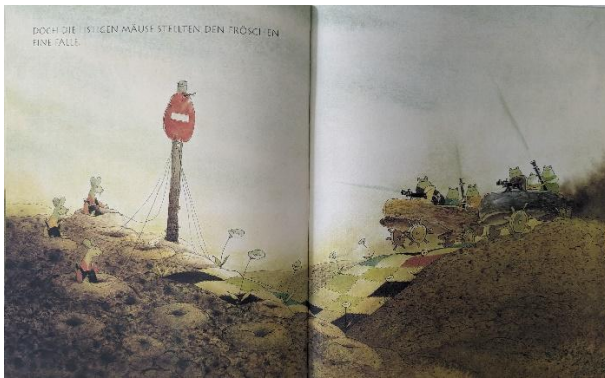

Іл. 7–8. «Навіщо?» Микола Попов.

«Допоможіііііть!». «Зникніть». Жабки сміялися і відчували себе дуже сильними. Але Мишки влаштували Жабкам пастку. «Нііііі!».

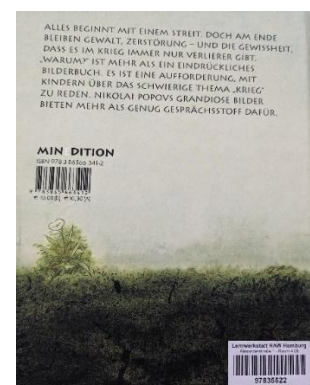

Іл. 11–12. «Навіщо?» Микола Попов.

Іл. 13–14. «Навіщо?» Микола Попов.

Іл. 17–18. «Навіщо?» Микола Попов.

Іл. 15–16. «Навіщо?» Микола Попов.

Іл. 19–20. «Навіщо?» Микола Попов.

Допис на останній титульній сторінці від автора: «Все починається зі сварки. Але врешті-решт залишаються насильство, руйнування та впевненість, що у війні завжди є переможені». Це більше, ніж вражаюча книжка з малюнками. Це запрошення поговорити з дітьми на складну тему війни.

Зупинимося детальніше на процесі знайомства із зазначеною книгою та її змістом. Також висвітлимо те, що відбувалося під час заняття з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, схарактеризуємо емоційну та вербальну реакцію дітей на обидва твори під час прослуховування зазначених творів. Слушно зазначити, вразила позиція дітей, які висловлювалися після прослухання тексту,

аналізували зміст ілюстрацій, що доповнювали текст. У процесі живого діалогу з дітьми, коли кожен міг висловитися з приводу того, що він почув і побачив, почули наступне:

«Мишка навіть забрала квітку. Це ж не її!. Вона не повинна була забирати її. Жабка вчинила правильно. Вона повертала своє. Мишка повинна повернути квітку!» (Ерік, 7 років);

«Так, це квітка не Мишки. Але вона також хотіла її. Жабка повинна була подарувати Мишці цю квітку. Жабка повинна була віддати. Тоді б не було війни» (Аліса, 7 років).

Більшість дітей реагували наступним чином: «Мишка не повинна була забирати цю квітку. Це квітка Жабки. Якщо Мишка її хотіла, вона повинна була спитати дозволу або запропонувати Жабці інше щось... Жабка, яка доглядала за цією квіткою, не могла не захищати свого... Треба, щоб зло було покаране і треба йому показувати що так чинити не можна...». Такі обговорення були під час читання цієї книжки.

Найцікавіше можна було почути у кінці читання другої половини цієї розповіді. Письменник, який є і автором ілюстрацій до цього твору, чітко показує свою позицію з приводу цієї конфліктної ситуації коло Мишки та Жабки. Сама назва «навіть» та смислове навантаження змісту говорить про те, що автор «за мирне вирішення конфлікту», «поступки». Така, ніби, «позиція жертви», коли Жабка, щоб уникнути подальшого конфлікту, повинна була погодитися на те, що Мишка забрала у неї її річ. Напевно, від автора діти очікували звинувачень у «поганій, злій поведінці», «ворожнечі стосовно Жабки», «крадіжці того, що належить іншому», але кінець книжки викликав у дітей моральний дисонанс. Такий дисонанс між ідеєю автора показати що таке конфлікт, його причини, учасників та мотиви, не відповідали моральним та етичним цінностям дітей, які чули з дитинства від батьків та вихователів про те, що «забирати чуже не можна», «якщо не твоє, то й не бери», «спитай дозволу» і тому подібне.

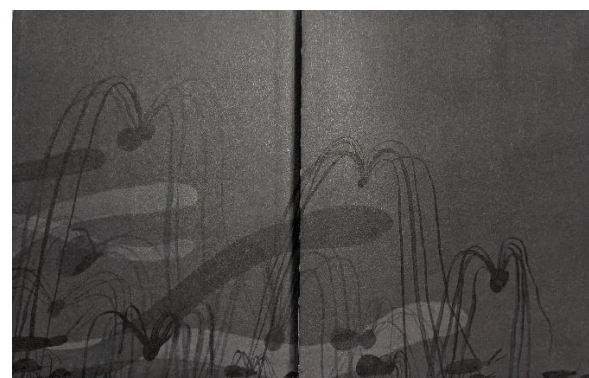
Після обговорення другої частини книжки позиція деяких дітей почалася змінюватися. Діти, почали сумніватися у своїй правоті, мати сумніви з приводу того, наскільки вірно те, що вони говорять, почали підлаштовуватися під ідею автора та говорити зовсім інші речі. Наприклад: «Якби Жабка не продовжила захищати квітку, тоді і не було сварки. Жабка могла знайти іншу квітку. Можливо, треба було відмовитися від цієї квітки» (Степан, 8 років); «Треба було Жабці запропонувати товаришувати, щоб не продовжувати сварку...» (Каміла, 7 років). Виникає питання: чи свідомо митці сучасності (художники, музиканти та поети) впливають на формування «позиції

жертви» у дітей», чи це відбулося тому, що тільки власна позиція автора (бо ми знаємо, що об'єктивізм, внутрішнє ставлення до того чи іншого образу присутнє у будь-якому образі, що створений у процесі творчої діяльності)?

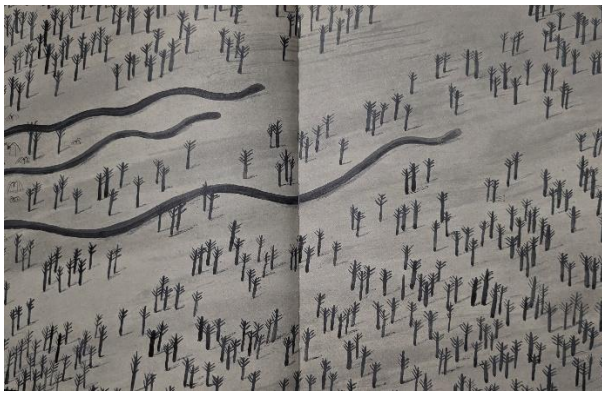
Дитяча література – це явище «поліморфне та гетерогенне, що постає внаслідок міжкультурної комунікації. Як і будь-який культурний феномен, дитяча література має системний характер. Механізм формування цього ядра включає так званий «перекладацький канон» (Гром'як, 2002).

Зогар Шевіт відома як дослідниця дитячої літератури. Її наукові студії зосереджені на зображенні науки та технологій у дитячій літературі. Шевіт досліджує як наука та технології представлені в дитячих книгах і як це може вплинути на уявлення дітей про світ. Шевіт розробила методи використання дитячих книг для викладання наукових концепцій дітям. Вона слушно зазначає: «перекладацький канон полягає передусім у дотриманні суспільних конвенцій щодо дитячого читання: трансляція (процес і результат перекладу) повинна враховувати як можливості читача-дитини, так і освітні ідеали соціуму в конкретно-історичних умовах» (Shavit, 2008; 2012).

Таким чином, можна зробити певні висновки з приводу вищезазначеного: освітні ідеали соціуму – морально-етичні чесноти та духовні цінності – це незмінний письменницько-перекладацький канон, який заборонено ігнорувати у процесі впливу на дитячу аудиторію через художній та літературний образ.

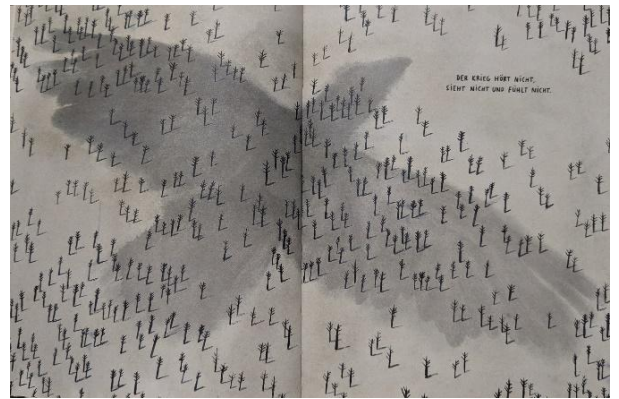

Іл. 21–22. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорже Летрія (текст).

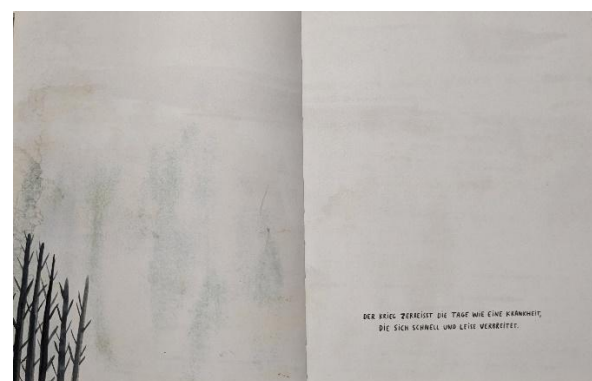
збережено текст та ілюстрації в оригіналі (іл. 21–50).

Війна розриває дні, як хвороба, що поширюється швидко і тихо.

Іл. 27 – 28. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст).

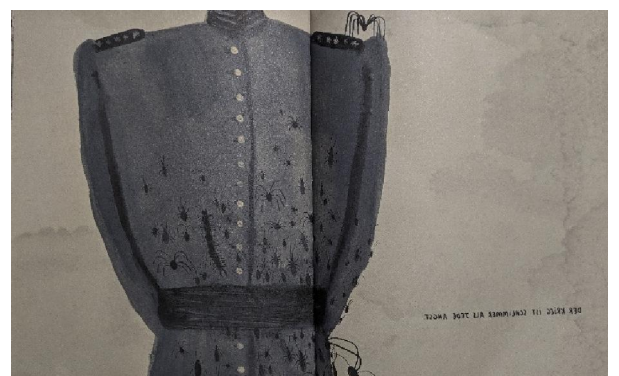
Війна не чує, не бачить і не відчуває. Війна знає, де її бояться.

Іл. 23–26. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст).

Друга книга, яку ми розглянемо, це – «*Der Krig*» (2022) *Andre Letria (Illustrationen), Jose Jorge Letria (Text)* («Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст). Видавництво «Midas Collection», Цюріх (2022).

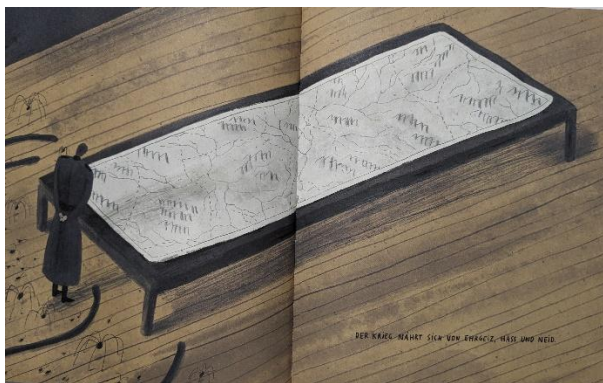
Для синонімічного аналізу на однакових умовах, пропонуємо текст та ілюстрації, де

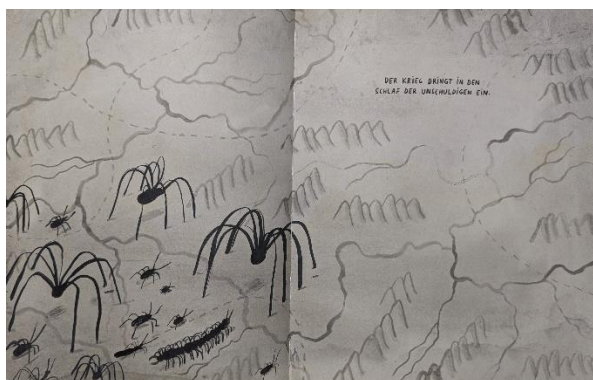
Іл. 29 – 30. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст).

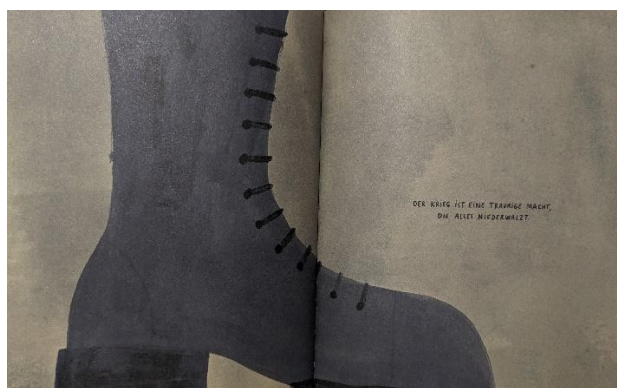
Війна гірша за будь-який страх.

Війна показує всі обличчя зла

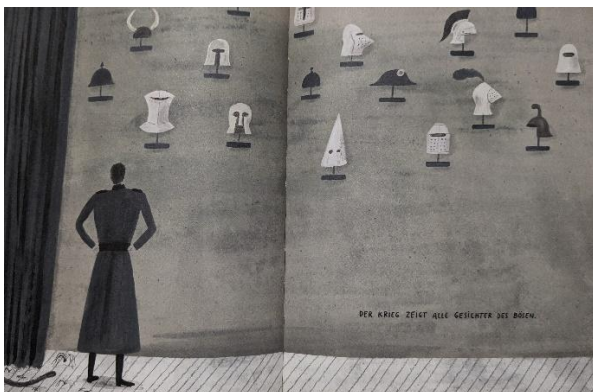

Іл. 31 – 32. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст).

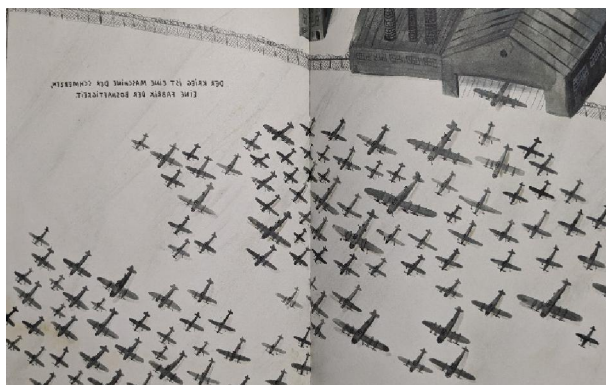
Іл. 35 – 36. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст).

Війна вривається у сон невинних.

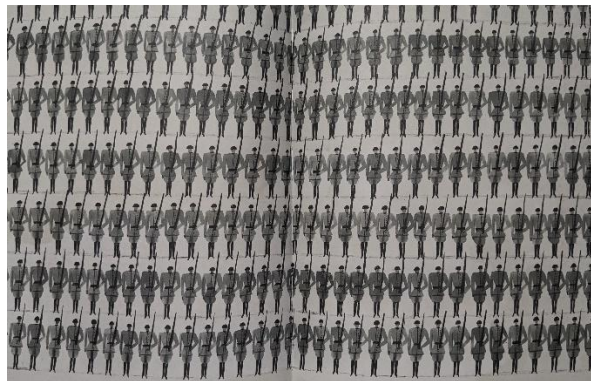
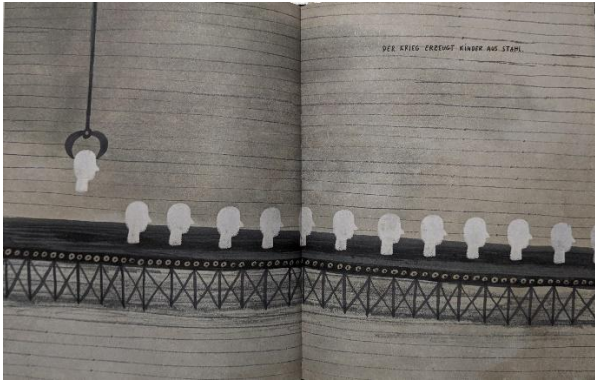
Іл. 33–34. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст).

Війна не може розповідати історії.
Війна – це сумна сила, що все трощить.

Іл. 37–38. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації), Жозе Жорге Летрія (текст).

Війна – це машина болю, фабрика зла.

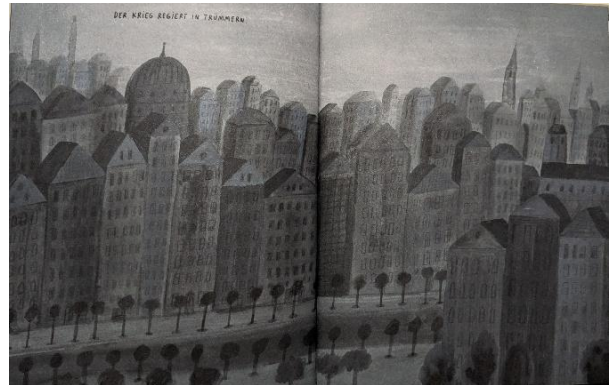
Лл. 39 – 40. «Війна» Андре Летрїа (їлюстрації),
Жозе Жорге Летрїа (текст).

Вїйна створює сталевих дїтей.

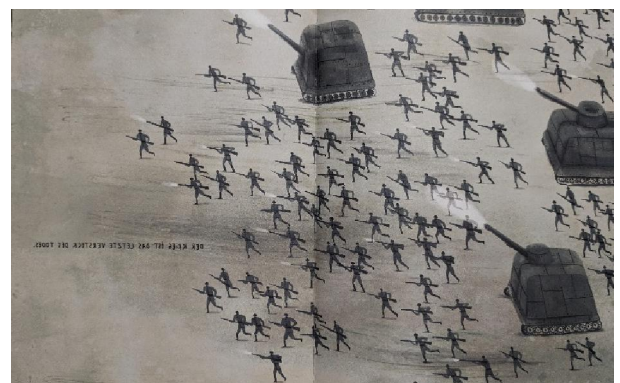
Лл. 41–42. «Вїйна» Андре Летрїа (їлюстрації),
Жозе Жорге Летрїа (текст).

Вїйна марить славою, що спалює все. Вїйна
приносьть труднощі та стражданнн.

Лл. 43–44. «Вїйна» Андре Летрїа (їлюстрації),
Жозе Жорге Летрїа (текст).

Вїйна царить в рїуїнах.

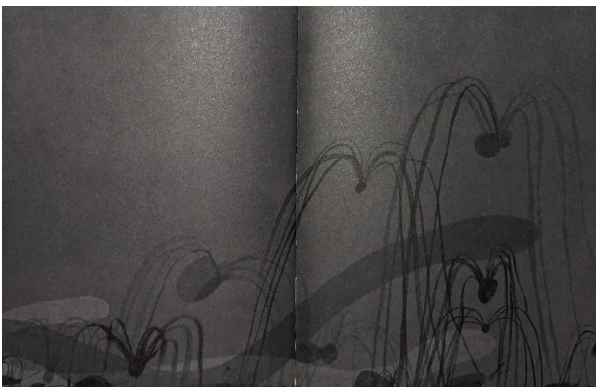
Лл. 45–46. «Вїйна» Андре Летрїа (їлюстрації),
Жозе Жорге Летрїа (текст).

Війна – остання схованка смерті.

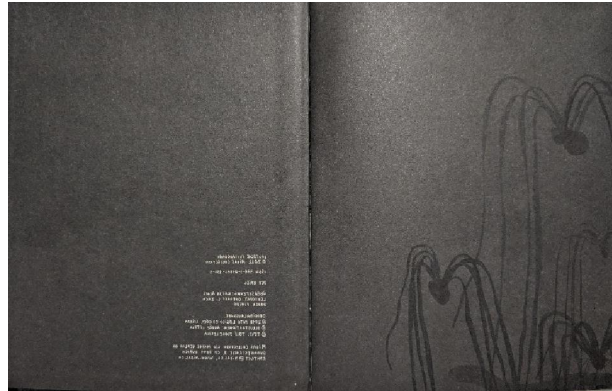
Іл. 47–48. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації),
Жозе Жорге Летрія (текст).

Війна – це шум і хаос.

Іл. 43–48. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації),
Жозе Жорге Летрія (текст).

Війна – це тиша.

Іл. 49–50. «Війна» Андре Летрія (ілюстрації),
Жозе Жорге Летрія (текст).

На перший погляд може здаватися, що ця книга для дорослих. Вона полярно відрізняється від попередньої за змістом, стилем, смисловим навантаженням художніх та літературних образів. Тим паче, ідею має синонімічну з попередньо представленою книгою – показати через художній образ поняття конфлікту й війни, познайомити дитину з поняттям «війна». Про це свідчать дописи авторів в анотаціях до книги.

Зупинимося детальніше на описі вербальних та емоційних реакцій дітей дошкільного та молодшого шкільного віку під час прослуховування цієї книги, її розглядання та діалогу між дітьми після її прочитання.

Як зазначалося раніше, у процесі живого діалогу з дітьми, кожен міг висловитися з приводу того, що він почув і побачив. Ось деякі з висловлювань після прочитання перших сторінок книжки:

«Ось одна погана людина. У неї погані, чорні думки. Вона нехороша людина» (Степан, 8 років). «Погані люди мають погані думки, вони хочуть нашкодити іншим. Вони байдужі. Вони самотні та нікого не люблять» (Софія, 7 років). «Чомусь біля поганих людей багато чорного кольору, павуків, черв'яків. Вони не посміхаються, їм подобається бути поганими, вони байдужі до інших людей. Вони не хочуть робити добрі справи та жити в злагоді» (Саша, 7 років). «Це погана людина. Він любить війну, бо вона йому подобається. Йому подобається те, що його бояться!» (Коля, 8 років).

І далі висловлювання дітей після прочитання другої половини книжки: «Погані люди є. Але їх не багато. Хороших людей більшість. Погані люди хитрі і можуть бути як хамелеони. Вони брешуть іншим, щоб здаватися хорошими. Насправді, вони завжди підлаштовуються як змія, щоб продовжити робити свої погані справи» (Саша, 7 років).

«Багато людей вірить цій поганій людині. Бо він якийсь сміливий... впевнений. Може бояться його» (Каміла, 8 років).

Під час діалогу з дітьми ставилися додаткові питання: «Як ви вважаєте, чому він спалює книги?», «На вашу думку, що означає чорний чобіт?», «Що це означає: «війна створює сталевих дітей?», «Що можна зробити щоб цього не відбувалося? Як можна вмовити таку людину?» тощо.

Серед відповідей: «Він спалює книги, щоб не дізналися правди. Бо в книгах можна прочитати щось важливе. Навіть в дитячих. Мені мама читає дитячі книжки. Але там про дорослі речі пишуть: дружбу, допомогу» (Міла, 7 років).

«В книжках можна прочитати те, що було колись. Раніше, коли не було інтернету, люди читали книжки і вчилися» (Марк, 8 років).

«Чорний чобіт – тому що ця людина сама чорна. Вона наступає на землю і все руйнує» (Софія, 7 років).

«Я думаю, що чорний чобіт – це людина, яка хоче йти по землі і все руйнувати. Чобіт – це те, що одягають на ноги. Виходить що людина хоче кудись йти» (Аліса, 7 років).

«Можливо, сталеві діти – це сильні діти. Але їм це не подобається!» (Ерік, 7 років).

«Треба бути добрими. Хороших людей більше. Треба бути разом і тоді погані люди будуть боятися починати воювати» (Саша, 7 років).

Це короткий перелік діалогу з дітьми під час заняття. Не зважаючи на це, можна прослідкувати суттєві розбіжності між тим, як діти реагують на зміст книжок. Порівняно з першою книгою, автор пропонує інший варіант бачення війни та її причин, демонструє своє ставлення до цього явища. В цьому випадку автор говорить про те, що є певна відповідальність на певній кількості осіб за

мотиви конфлікту, процес війни та її перебіг. Автор акцентує увагу на тому, що очікує людство, які можуть бути наслідки для людей. Детально описує та демонструє це за допомогою художніх та літературних образів. Використовує влучні, достатньо «дорослі» слова та підкреслює їх асоціативним рядом за допомогою зображень. Напевно, «дитячі» зображення (мається на увазі стиль виконання, техніка та закони композиції) мають за мету спростити значення літературних, складних для дітей слів та дати змогу зрозуміти їхні значення способом візуалізації використаних термінів.

Висновки. Таким чином, автори обох книжок розглядають одне соціальне явище, демонструють своє бачення та ставлення до цього явища за допомогою використаних літературних та художніх образів, але вкладають різні соціальні меседжі та освітні канони.

Відповідальний підхід до створення контенту для дітей мега-важливий в умовах сьогодення, адже він може суттєво впливати на їхнє світосприйняття. При створенні та перекладі творів для дітей важливо враховувати освітні ідеали суспільства, такі, як морально-етичні чесноти та духовні цінності. Це робиться для того, щоб художні та літературні образи, з якими стикаються діти, несли в собі позитивний вплив та відповідали загальнолюдським цінностям. Посилення уваги до естетичного розвитку дитини, формування її загальнолюдських цінностей є важливим завданням педагогів, митців, батьків, за умови виконання якого можна активізувати як особистий моральний і духовний розвиток окремої дитини, так і моральний і духовний розвиток нації загалом.

Список використаних джерел

- Бровко, О. (2012). *Основи компаративістики*: навчально-методичний посібник. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 214 с.
- Гром'як, Р., Папуша, І. (2002). *Літературознавча компаративістика*: навчальний посібник. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТДПУ. 331 с.
- Якобсон, Р. (1996). Лінгвістика і поезика. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів, С. 357–377.
- Shavit, Z. (1986). *Poetics of Children's Literature*. Athens, London: Georgia University Press, 193 с. С. 113.
- Shavit, Z. (2008). *Science in Children's Books: A Content Analysis*. Routledge. 224 с.
- Shavit, Z. (2012). *Using Children's Literature to Teach Science: A Practical Guide*. Routledge. 240 с.

Відомості про автора:

Житник Тетяна Сергіївна

zhitnik.zp.network@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 22195203-2024-1-32-100-111

Матеріал надійшов до редакції 27. 03. 2024 р.
Прийнято до друку 16. 04. 2024 р.

References

- Brovko, O. (2012). *Basics of comparativistics: Educational and methodological manual*. Luhansk: Publishing house of Taras Shevchenko LNU. 214 p. [in Ukrainian]
- Hromyak, R., Papusha, I. (2002). *Literary comparative studies: Study guide*. Ternopil: Editorial and publishing department of TDPU. 331 p. [in Ukrainian]
- Jacobson, R. (1996). *Linguistics and poetics. An anthology of world literary and critical thought of the 20th century*. Lviv, P. 357–377. [in Ukrainian]
- Shavit, Z. (1986). *Poetics of Children's Literature*. Athens, London: Georgia University Press, 193 с. P. 113. [in English]
- Shavit, Z. (2008). *Science in Children's Books: A Content Analysis*. Routledge. 224 с. [in English]
- Shavit, Z. (2012). *Using Children's Literature to Teach Science: A Practical Guide*. Routledge. 240 с. [in English]

Information about the author:

Zhytnik Tetiana Serhiivna

zhitnik.zp.network@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol State
Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 22195203-2024-1-32-100-111

Received at the editorial office 27. 03. 2024.
Accepted for publishing 16. 04. 2024.